

ქრონიკა

ლერი თავაძე

შოთა მესხია – 95

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის კონფერენცია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც მიეძღვნა ცნობილი ქართველი მეცნიერის, ისტორიკოსის, პროფესორ შოთა მესხიას (1916-1972 წწ.) დაბადებიდან 95-ე წლისთავს. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნაც, რომ ორგანიზატორებმა კონფერენციის თარიღი დაამთხვეს დამსახურებული მეცნიერის დაბადების დღეს – 27 აპრილს. კონფერენცია გაიმართა თსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის ეგიდით.

საიუბილეო ღონისძიებები დაიწყო და კონფერენციას წინ უძღოდა თსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის მიერ ორგანიზებული შოთა მესხიას სხოვნისადმი მიძღვნილი სხდომა, რომელსაც უძღვებოდა ფაკულტეტის დეკანი პროფ. დარეჯან თვალთვაძე. პროფესორ შოთა მესხიას ცხოვრების და მოღვაწეობის შესახებ, ვრცლად ისაუბრა, აკად. მარიამ ლორთქიფანიძემ

კონფერენცია ჩატარდა იმავე დღის მეორე ნახევარში. მასში მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის პროფესორ-მასწავლებლებმა და ამავე ინსტიტუტთან ინტეგრირებულმა დოქტორანტებმა. სხდომას თავმჯდომარეობდა აკად. მარიამ ლორთქიფანიძე.

კონფერენციის პირველი მომხსენებელი გახლდათ პროფ. მარიამ ჩხარტიშვილი, რომლის მოხსენების თემა იყო „*ქართული ერთობა, როგორც მნიშვნელოვანი კოლექტივი*“. მომხსენებელმა გამოყო რამდენიმე მნიშვნელოვანი

მომენტი ქართველი ერის კოლექტიური მახსოვრობიდან. მისივე შეფასებით, წარსულის კოლექტიური გააზრება, აუცილებელი კომპონენტია ერთიანი ეროვნული თვითშეგნების ჩამოსაყალიბებლად.

მომდევნო მომხსენებელი იყო ამავე ინსტიტუტის დოქტორანტი ლერი თავაძე – „*ნოველისიმოსის ტიტული შუა საუკუნეების ქართულ პოლიტიკურ რეალობაში*“. ავტორმა მიმოიხილა ნოველისიმოსის ტიტულის წარმოშობა და როლი რომაულ/ბიზანტიურ სამყაროში და მისი ფუნქციისა და მნიშვნელობის გათვალისწინებით სცადა წარმოეჩინა ამ ტიტულის როლი ქართულ სამყაროში. მომხსენებლის მტკიცებით, ნოველისიმოსობა მეფეების ბაგრატ IV-სა და გიორგი II-ის გარდა მიღებული ჰქონია ნიანია ქვაბულისძესაც. აღნიშნულ მოვლენას ის 1073 წლით ათარიღებს.

პროფ. მიხეილ ბახტაძემ მოხსენებაში „*საქართველოს ორ სამეფოდ გაყოფისათვის*“ ისაუბრა საქართველოს ისტორიის ისეთ მნიშვნელოვან მონაკვეთზე, როგორიცაა XIII საუკუნის მეორე ნახევარი, როდესაც ერთიანი ქართული მონარქია ორ ნაწილად გაიყო. როგორც გამომსვლელმა აღნიშნა, პოლიტიკურ დაშლას თან დაერთო ადმინისტრაციული თანამდებობების გაყოფაც, კერძოდ, ქვეყანაში ჩნდება ორი მანდატურთუხუცესი, ორი მსახურთუხუცესი და ა.შ. მისივე თქმით, დავით VI ნარინის დროს დასავლეთ საქართველოში არსებულმა ადმინისტრაციული აპარატის დასუსტებამ შექმნა საჭიროება, შეედგინათ, ისეთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, როგორიცაა „ხელმწიფის კარის გარიგება“. ამდენად, მ. ბახტაძემ უფრო გაამყარა მოსაზრება ამ ძეგლის დავით ნარინის ეპოქით დათარიღების შესახებ, მაშინ როდესაც ისტორიკოსების უმრავლესობა, აღნიშნულ ცერემონიის წიგნს გიორგი V ბრწყინვალის ხანით ათარიღებს.

პროფ. თედო ღუნდუას მოხსენება იყო „*XVI ს. ქართული ფული, როგორც საისტორიო წყარო*“. მომხსენებელი შეეხო ერთიანი საქართველოს დანაწევრების პერიოდის ეროვნულ ემისიებს. საქართველოს სამეფოს დაშლის შემდეგ ქართლის და იმერეთის სამეფოები ცალ-ცალკე აგრძელებდნენ ქართული ვალუტის მოჭრას. ქართლში ეროვნული ემისიების გამოშვება 1525 წლის შემდეგ შეწყდა, რაც, როგორც ირკვევა, დაკავშირებული იყო იმართულ პოლიტიკურ ვითარებასთან, რაც იქ შეიქმნა ირანის, მოგვიანებით – ოსმალეთის აგრესიის წყალობით. კახეთში ადგილობრივი ზარაფხანების მიერ უცხო ქვეყნების მმართველების ფულის მოჭრა ხდებოდა. იმერეთი კი, რო-

გორც ირკვევა, იყო ადგილი, სადაც ბოლო ქართული ფული მოიჭრა, ვიდრე მოგვიანებით XVIII საუკუნეში არ განახლდა ეროვნული საფასის გამოშვება.

საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის პროფესორმა დიმიტრი შველიძემ წარმოადგინა შემდეგი მოხსენება „თეიმურაზ I: საგარეო პოლიტიკა და მისი შედეგები“. მომხსენებელი შეეხო კახეთის მეფის თეიმურაზ I-ის საგარეო პოლიტიკის რამდენიმე მნიშვნელოვან მომენტს, რომლის გააზრებაც ავტორმა XVII საუკუნის ისტორიული პერსპექტივიდან სცადა. ავტორი დადებითად აფასებს თეიმურაზის მცდელობას რუსეთის მეშვეობით მოახერხოს და წინააღმდეგობა გაუწიოს ირანის აგრესიას საქართველოში. მისი აზრით, რუსეთთან დაახლოება იყო თეიმურაზისდროინდელი ქართული სამეფო-სამთავროებისთვის ყველაზე სწორი გადაწყვეტილება, ვინაიდან რეალური ალტერნატივა, ვისი მეშვეობითაც შეიძლებოდა მომხდარიყო ირან-ოსმალეთის აგრესიის თავიდან აცილება, ფაქტობრივად, არ არსებობდა.

დოქტორანტი ალექსანდრე ბოშიშვილი აუდიტორიის წინაშე წარსდგა მოხსენებით „ოსმალეთის“ გავლენა სოღაღაშვილების სამფლობელო სოფლების დემოგრაფიულ მდგომარეობაზე (1721 წლის მეწინავე სადროშოს აღწერისა და 1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთრის მიხედვით)“. მოხსენების ავტორი შეეცადა, ქვემო ქართლის მაგალითზე ეჩვენებინა ის შედეგები, რაც საქართველოში ოსმალების ბატონობას მოჰყვა, რომელიც ისტორიოგრაფიაში „ოსმალეთის“ სახელით არის ცნობილი. როგორც ორი აღწერის შედარებამ – ოსმალების შემოსვლამდელმა და მათი ბატონობის დროინდელმა აღწერებმა ცხადყვეს, ოსმალეთის ბატონობა ქართლში არ ყოფილა ისეთი მძიმე, როგორც ეს აქამდე იყო მიღებული სამეცნიერო წრეებში, მოსახლეობა მთელ რიგ სოფლებში არათუ შემცირდა, არამედ გაიზარდა კიდევ.

პროფ. აპოლონ თაბუაშვილმა მოხსენებაში „ქართლ-კახეთის სამეფოსა და ყარაბაღის სახანოს დაპირისპირება ალა-მაჰმად ხანის ჯარებთან 1795 წლის ივნისში“ წარმოადგინა 1795 წლის ივნისში განვითარებული იმ პერიპეტიების დაწვრილებითი ანალიზი, რაც წინ უძღოდა კრწანისის ბრძოლის (1795 წლის 11 სექტემბერი) ეპოპეას. სწორედ ამ დროს მოხდა მნიშვნელოვანი ბრძოლა ირანელებსა და ქართულ-ყარაბაღულ (შუშის სახანო) გაერთიანებულ ჯარს შორის, რაც ამ უკანასკნელის სრული გამარჯვებით დამთავრდა. მიუხედავად გამარჯვებისა, ქართველებმა აღარ დატოვეს ყარაბაღის დასაცავად საკუთარი არმია და რუსეთის ჯარების მოლოდინში, სამხედრო ძალე-

ბი ირანის არმიის ძირითადი ნაწილების გამოჩენამდე აღმოსავლეთ საქართველოში გაიწვიეს.

კონფერენციაზე უკანასკნელი მოხსენება წარმოადგინა პროფ. გიორგი ჟუჟუნაშვილმა „შოთა მესხია და ქართულ-რუსული ურთიერთობის საკითხი“. მომხსენებელი, ძირითადად, შეეხო შოთა მესხიასა და იასე ცინცადის ერთობლივ მონოგრაფიას „Из истории русско-грузинских взаимоотношений X-XVIII вв.“ (Тбилиси. 1958). მომხსენებელმა ეს ნაშრომი განიხილა ქართული ისტორიოგრაფიის კონტექსტში, ასევე საქართველო-რუსეთის ურთიერთობის ისეთ საკითხებს შეეხო, რომელიც პრობლემატურია დღესაც. მისი შენიშვნით, მიუხედავდ იმისა, რომ შოთა მესხია ინტენსიურად არ იკვლევდა ქართულ-რუსულ ურთიერთობებს (მისი კვლევის ობიექტი შუა საუკუნეების ქალაქები და საქალაქო ცხოვრება იყო), მისი ღვაწლი ამ სფეროში მნიშვნელოვანია.

მოხსენებების შემდეგ დაისვა კითხვები განხილული პრობლემების ირგვლივ და გაიმართა დისკუსია, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო არაერთმა მეცნიერმა. სოხუმის უნივერსიტეტის პროფესორმა ზურაბ პაპასქირმა ვრცლად ისაუბრა შოთა მესხიას პიროვნებასა და მის დამსახურებაზე საქართველოს ისტორიის კვლევის საქმეში. მანვე გამოთქვა კმაყოფილება იმ სასიამოვნო ფაქტთან დაკავშირებით, რომ უნივერსიტეტი არ ივიწყებს თავისი საამაყო შვილების ამავს და მიაგებს პატივს მათ ნათელ ხსოვნას.

დასასრულ, სხდომის თავმჯდომარემ აკად. მარიამ ლორთქიფანიძემ მაღლობა გადაუხადა კონფერენციაზე გამოსულ მომხსენებლებს, ასევე, იქ დამსწრე საზოგადოებას.